

Ананов Олексій Валентинович
аспірант кафедри етики, естетики і культурології
філософського факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна
ananovov@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ У ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У період повномасштабного вторгнення актуалізувалася проблема ефективного управління в культурній галузі. Змінилося правове поле (запроваджено воєнний стан), суспільний запит, фінансування, загострилися потреби оперативного визначення пріоритетів, швидкого ухвалення рішень, пошуку ресурсів, координації різних суб'єктів, комунікації з аудиторіями всередині країни і зовні. Відтак, відчутних змін зазнала сама модель культурної політики в Україні. Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю фіксації і дослідження управлінських практик у культурі, котрі принесли позитивний результат.

Пропорція державного втручання і недержавних ресурсів та можливостей у галузі культури, культурних потреб і необхідних соціальних ефектів лежить в основі більшості класифікацій моделей культурної політики. Найбільш узагальнена схема складається із чотирьох елементів: американської моделі (децентралізована підтримка культури передусім громадськими організаціями), німецької моделі (децентралізоване бюджетне фінансування регіональною та місцевою владою), англійської моделі (державна підтримка за принципом «витягнутої руки»: гарантовані бюджетом кошти розподіляє автономний неурядовий орган), французької моделі (централізована державна підтримка національної культури) [6].

Українська модель культурної політики формувалася під впливом історичних обставин: розпад СРСР і спадкоємність управлінської структури, котра, в українському варіанті, мала більшу націленість на виконання і контроль завдань, аніж на формулювання політики [1, с. 125]; пострадянська соціальна трансформація, економічний колапс 90-х та подальша економічна нестабільність, брак розуміння ролі культури у соціальних процесах та у національній безпеці; загальносвітова культурна криза постмодерну; тривала російська агресія, спершу виявлена у формі гібридних впливів, а згодом і у кількох етапному збройному вторгненні.

С. Здіорук доходить висновку, що для України більш прийнятною є помірковано-патерналістська модель, на зразок французької. Держава мусить підтримувати домінуючу культуру, але водночас гарантувати вільний культурний розвиток особистості та різних соціальних груп [4]. За оцінкою М. Гоголобова і К. Мірзоян, для української моделі культурної політики характерні демократичний тип керування та, водночас, командно-адміністративна концепція державного «управління культурою» як суспільним процесом, на зміну якій має прийти концепція «підтримки культури» [1]. М. Шевченко зауважує, що у сучасному світі культурна політика організує комунікацію між носіями різних культурних кодів та ідентичностей. «Разом із державою у її формуванні особливу роль починають відігравати творчі об'єднання, культурні спільноти, асоціації за інтересами» [9].

2014 року Несторівською групою був оприлюднений «Договір гідності заради сталого розвитку» [3], який обстоює перехід до моделі відкритого доступу державної політики у сфері культури та запровадження учасницької моделі урядування. Це було одним із завдань Стратегії розвитку культури до 2025 року. «Учасницька модель передбачає активну участь громадян в обговоренні та ухваленні рішень. Вона спирається на свободу й самостійність

усіх суб'єктів політики – громадян та інституцій, – а також на усвідомлення власної відповідальності за ухвалені рішення» [2, с. 23].

В Україні фактично відбувається процес переходу до моделі підтримки культури. Це є результатом зусиль громадянського суспільства і держави (наприклад, створення у 2017 р. Українського культурного фонду), ситуативно прискорений і негативними чинниками – війною та ослабленою позицією уповноважених державних органів, зокрема Міністерства культури. Низка державних і недержавних інституцій навіть без належної бюджетної підтримки взяли на себе відповідальність пошуку фінансів та організації роботи своїх установ, а подекуди і ширшої координації груп інституцій, артикуляцію магістральних тем та їх опрацювання. Так збереження та евакуація цінностей музейного фонду України, міжнародна репрезентація української культури, робота із темами комеморації, національної пам'яті та ідентичності, історії від 2022 року здебільшого відбувалися зусиллями інституцій, громадських ініціатив та активістів і самих митців на кошти закордонних донорів, за підтримки українського бізнесу або за власний кошт. Навіть державні інституції, такі як Український Дім, Мистецький Арсенал, Український інститут та ін. самостійно шукали донорське фінансування для своєї діяльності. Музеї захищали власні колекції за сприяння волонтерських ініціатив та міжнародних фондів. Продовжуючи думку Л. Саракун, мусимо відзначити, що українська держава зустрілася із практичною ситуацією, яка продемонструвала, що держава не є єдиним суб'єктом культурної політики. У новому соціально-культурному просторі головними суб'єктами виступають, як мінімум, ще комерційні структури та інститути громадянського суспільства [8]. Зміни в культурній галузі засвідчив і процес ухвалення Стратегії розвитку культури до 2030 року: над рекомендаціями для документу працювали провідні експерти із різних організацій в рамках проєкту RES-POL – Rapid Expert Support for Culture and Media Policies in Ukraine (Швидка експертна підтримка політики у сфері

культури та медіа в Україні) за фінансування Європейського Союзу [7], згодом відбулися кількаетапні обговорення у Києві та у регіонах під загальним керівництвом міністерства. Отже, у формуванні культурної політики нині функція держави зведена до нормотворчої, легітимізуючої і частково контрольної. У той час, як змістовна частина фактично напрацьована представниками інституцій.

Договір заради сталого розвитку Несторівської групи однією із необхідних складових називає закріплення суспільно орієнтованої моделі діяльності інституцій культури бюджетного та позабюджетного секторів [3]. Діяльність таких інституцій не має підпорядковуватися виключно ідеологічним, політичним, корпоративним та іншим інтересам, а бути спрямована на запити і потреби суспільства. Робота ГО Музей сучасного мистецтва, Музею мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків, Українського Дому та інших інституцій дедалі відчутніше набуває саме цих ознак.

Ну а одним із найбільших викликів для культурної політики стало зменшення спроможності держави у реалізації політики, її тематичній, галузевій, географічній, соціальній гармонізації і балансуванні, та у бодай обмеженій підтримці культурних ініціатив. Ресурсні можливості держави неурядовому сектору цілком компенсувати складно, а загальна ідеологічна складова політики і рівень гарантування національної безпеки в культурному полі за будь-яких умов мають залишатися відповідальністю держави. Це робить завдання усіх діячів культурного поля ще складнішим і відповідальнішим.

Висновки. Українська культура під тиском обставин зовнішньої агресії переживає період стрімких трансформацій і пристовування. Модель культурної політики України поступово наближається до параметрів учасницької – стає дедалі більш відкритою, горизонтально координованою, базованою на суспільно орієнтованих інституціях державної та недержавної форми власності. Через часткову втрату спроможності держави відбувається вимушене

ситуативне посилення агентності інституцій та спільної відповідальності за напрацювання і реалізацію культурної політики.

Список використаних джерел

1. Гололобов С. М., Мірзоян К. О. Сутність, моделі та етапи формування і реалізації державної політики у сфері культури в сучасній Україні // *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2(104). С. 119–128. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-119-128](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-119-128).

2. Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року. Альянс Культури. 2014–2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.cultura.kh.ua/images/stories/innovaciyna_diyalnist/dovgostroкова_strategiya_rozv_.pdf

3. Договір гідності заради сталого розвитку. Україна–2025 : документ Несторівської групи // *І. Незалежний культурологічний часопис*. 2015. Вип. 80. 22 с. Режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/n80texts/Dogovir_gidnosti.htm

4. Здіорук С. І., Литвиненко О. М., Розумна О. П. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / за ред. С. І. Здіорука. К. : НІСД, 2012. 64 с.

5. Колісніченко Н. Транспарентність і доступність взаємодій в управлінні культурою: європейський досвід // *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1(82). С. 112–117.

6. Мельник І. В. Механізми формування державної культурної політики: зарубіжний досвід // *Наукові записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2022. № 2. С. 84–91. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/11>

7. Проєкт RES-POL – Rapid Expert Support for Culture and Media Policies in Ukraine. Офіційна сторінка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://info.ppv.net.ua/tag/respol/>

8. Саракун Л. С. Культурна політика сучасної України : монографія. Ніжин, 2016. 205 с.

9. Шевченко М. І. У пошуках нової парадигми культурної політики ХХІ ст. // *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 210–222. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249051>

Бліндер Ганна Борисівна

студентка 3 курсу, спеціальність «Культурологія»

кафедра філософії і педагогіки

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

М. Дніпро, Україна

blinder.H.B@nmu.one

ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС У ВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

У європейській художній традиції жіночий образ зазнавав суттєвих змін, однак протягом тривалого часу залишався в тіні уявлень, нав'язаних патріархальними моделями культури. Вже в античному світі закладалися основи тих уявлень, які на століття визначили місце жінки в мистецтві. У грецькому суспільстві домінувала нерівність між статями: чоловік – активний учасник суспільного і культурного життя, жінка – позбавлена голосу в публічному просторі. Ця соціальна асиметрія віддзеркалилась і в мистецтві. Ті форми творчості, які вважались високими (поезія, театр, музика), були чоловічою прерогативою. Натомість жіноча праця – рукоділля, ткацтво, гончарство – відносилась до «низових» занять і не визнавалась як повноцінне мистецтво.

Візуальні зображення жінки в античності переважно створювалися чоловіками і носили ідеалізований, відсторонений характер. Скульптури богинь